

MARCIN ZIEMKOWSKI*
TORUŃ

ALTERNATYWNA GLOBALIZACJA WEDŁUG AFRYKAŃSKICH CHRZEŚCIJAN

Greckie słowo „agape” oznaczało w starożytności towarzyszącą eucharystii ucztę chrześcijan, podczas której kultywowali oni ducha wspólnotowości i ewangelicznej miłości. Światowa Rada Kościołów (ŚRK), nawiązując do tego znaczenia, zainicjowała projekt AGAPE (Alternative Globalization Addressing Peoples and Earth), którego celem jest stworzenie wizji globalizacji urzeczywistniającej pryncypia chrześcijaństwa. W ramach AGAPE, na przestrzeni lat 2007–2013, ma dojść do pięciu kontynentalnych zgromadzeń przedstawicieli Kościołów tworzących ŚRK, którym towarzyszyć będzie proces studialny.

Pierwsze z wymienionych zebrań odbyło się w listopadzie 2007 r. w Dar es Salaam w Tanzanii, gromadząc około pięćdziesięciu uczestników z Afryki. Debatowali oni na temat działań ekumenicznych dotyczących, powiązanych ze sobą, problemów ubóstwa, nadmiernego bogactwa oraz degradacji środowiska naturalnego. Owocem tego spotkania stało się „Oświadczenie z Dar es Salaam na temat związków ubóstwa, bogactwa i ekologii w Afryce” (*The Dar es Salaam Statement on Linking Poverty, Wealth and Ecology in Africa*).

W dokumencie tym czytamy, że Afryka stanowi kontynent bogaty w społeczności ludzkie, zasoby naturalne oraz zróżnicowane warunki ekologiczne.

* Mgr Marcin Ziemkowski jest asystentem w Zakładzie Polityki Społecznej Instytutu Socjologii UMK.

Mimo to dzieci umierają tam z powodu niedożywienia i chorób, co wynika z neoliberalnej polityki handlowej i systemów patentowych, które wymuszają na Afryce uprawianie roślin dla zysków z eksportu. Efektem tego jest też trudniejszy dostęp ludzi ubogich do opieki medycznej i lekarstw. Uwarunkowania związane z zadłużeniem krajów afrykańskich owocują prywatyzacją tamtejszych systemów edukacyjnych, w wyniku czego młodzież ma utrudniony dostęp do wykształcenia i często decyduje się ona na emigrację. Deficyt handlowy, zadłużenie zewnętrzne oraz zmiany strukturalne powodują, że wiele kobiet pada ofiarą handlu ludźmi, stając się współczesnymi niewolnicami. Afrykanki są zmuszane do wykonywania niebezpiecznych prac w szarej strefie, a wiele z nich umiera w okresie okołoporodowym. Afrykańscy mężczyźni, pozbawieni możliwości godnego zarobkowania, są popychani do walk o naturalne zasoby. Międzynarodowe firmy wydobywcze i budujące olbrzymie tamy niszczą życie lokalnych wspólnot. Produkcja paliw w imię podtrzymywania konsumerystycznego stylu życia, dominującego w krajach zamożnej Północy, przynosi zniszczenie środowiska naturalnego.

Współczesna neoliberalna globalizacja ekonomiczna podkopuje suwerenność Afryki, powodując pogłębianie się społeczno-ekonomicznych różnic pomiędzy Czarnym Lądem a zamożnymi krajami. Proces ten stanowi niejako kontynuację handlu niewolnikami i pięciuset lat kolonializmu, które oznaczały dla Afryki postępujące ograbianie zasobów ludzkich i naturalnych. Nieustanna ekspansja gospodarcza i maksymalizacja zysków, które są motorem neoliberalnego modelu budowania zamożności, stanowią, według „Oświadczenia”, zagrożenie dla „całej sieci życia”.

Ta dramatyczna diagnoza skłania autorów dokumentu do potępienia globalizacji gospodarczej. Przypominają oni krajom Północy, że ich bogactwo pochodzi z eksploatacji narodów Afryki i jej zasobów naturalnych. Społeczności afrykańskie winny odzyskać wpływ na decyzje, które ich dotyczą, a także suwerenność nad swymi zasobami i środkami produkcji.

Postulaty te znajdują uzasadnienie teologiczne. Zasady sprawiedliwości, miłości, pojednania oraz szacunku dla bożego stworzenia winny być promowane w działaniach ekumenicznych jako podstawa dla konstruktywnej krytyki globalnego kapitalizmu. „Oświadczenie” stwierdza, że Kościoły chrześcijańskie często milczały w sprawie niszczenia bożego stworzenia i niesprawiedliwego podziału zasobów. Zaniechanie dostrzegania strukturalnych grzechów chciwości, rasizmu i eksploatacji prowadzi do trywializowania ubóstwa i obwiniania biednych winą za swój los. Chrześcijaństwo marginalizowało dotąd problemy ekologii, sytuując je na peryferiach swojej duszpasterskiej działalności. Tymczasem troska o stworzenie powinna mieć w życiu Kościołów charakter obligatoryjny. Zaniebdaniem chrześcijaństwa jest również nie dość wyraziste podkreślanie wątków ekonomicznej globalizacji i jej roli w życiu ludzi, firm, instytucji i państw.

Chrześcijanie powinni występować przeciwko relacjom i praktykom tworzącym enklawy ubóstwa pośród bogactwa.

Autorzy dokumentu z Dar es Salaam wzywają Kościoły do profetycznego występowania przeciwko systemom dominacji w stosunkach międzynarodowych, handlu i w kwestii zadłużenia. Apelują także o krytykę chciwości jako przyczyny i manifestacji „imperium” (por. Izajasz 5: 7–10), rozumianego jako „połączenie władzy ekonomicznej, politycznej, kulturalnej, militarnej i religijnej, tworzącej system dominacji, który powoduje, że zyski płyną od biednych ku bogatym. Imperium przekracza wszelkie granice, niszczy tożsamości i kultury, podporządkowuje sobie państwa narodowe oraz marginalizuje bądź wchłania wspólnoty religijne”. Należy przypominać, że chciwość odcina jednostki, społeczności i kraje od pełni życia, którą oddaje afrykańskie określenie *ubuntu/botho/ujamaa*. Potępienia domagają się także imperialne ideologie i praktyki zakładające, że neoliberalna globalizacja ekonomiczna jest jedynym rozsądnym rozwiązaniem. „Oświadczenie” stwierdza, iż struktury dominacji i eksploatacji opartej na klasy, płci i rasie lub przynależności etnicznej są grzeszne, podobnie jak chciwość i jej przejawy oraz nadprodukcja i nadmierna konsumpcja. Te negatywne zjawiska wymagają radykalnej przemiany (*metanoi*), która jest możliwa w obliczu bieżącej chwili (*kairosu*). Afrykańskie dziedzictwo i duchowość są źródłem nadziei na taką zmianę. Ziarnem nadziei w budowaniu opozycji wobec neoliberalnego paradygmatu ekonomicznego jest afrykańskie dziedzictwo ruchów wyzwolńczych i działających na rzecz sprawiedliwości. Inspirację stanowi także ruch ekumeniczny, tradycyjnie zaangażowany w sprawy pokoju, sprawiedliwości oraz integralności stworzenia. Ważną rolę odgrywa pod tym względem również duchowość, akcentująca wątki wspólnoty, sprawiedliwości, dzielenia się oraz troski o życie.

Afrykańscy chrześcijanie wzywają Kościoły i chrześcijan Północy do przyznania, że kultywowane przez nich modele wytwarzania i konsumpcji są zakorzenione w systemach dominacji i wyzysku, które dehumanizują i niszczą życie na Czarnym Lądzie. „Oświadczenie” postuluje, by zaprzestano banalizowania i uciszania głosów z Afryki, które wskazują na negatywne konsekwencje neoliberalnej globalizacji ekonomicznej na tym kontynencie. Chrześcijanie z Afryki oczekują też zmian w działaniu instytucji dotąd przyczyniających się do utrzymywania niesprawiedliwości ekonomicznej. Postulują także, by ich bracia i siostry z Północy budowali radykalną duchowość solidarności, przejawiającą się w dzieleniu się oraz urzeczywistnianiu sprawiedliwości.

Twórcy omawianego dokumentu zobowiązują się do wzmacniania współpracy pomiędzy Kościołami i ruchami społecznymi na rzecz budowania strategii walki z biedą, ochrony środowiska i tworzenia alternatyw dla neoliberalnej globalizacji ekonomicznej. Za ważny cel uznają też urzeczywistnianie sprawiedliwości płciowej (*gender justice*) i niehierarchicznych modeli relacji pomiędzy

kobietami a mężczyznami. Autorzy „Oświadczenia” chcą też wzywać Kościoły z Północy do skruchy za „afrykański holocaust”, który pochłonął ponad dziesięć mln. ofiar oraz do wzmożenia starań na rzecz wypłacenia zań odszkodowań. Kościoły te winny również przeanalizować swoje fundusze i inwestycje pod kątem wpływu tychże na ubóstwo w Afryce.

EWANGELICY REFORMOWANI KRYTYKUJĄ GLOBALNY KAPITALIZM

W grudniu 2007 r. w niemieckim Mannheim odbyła się, pod auspicjami „Kairos Europa”, konferencja zatytułowana „Kulturowa przemoc globalnego kapitalizmu”. Jedną z jej uczestniczek była Patricia Sheerattan-Bisnauth, reprezentująca Światowy Alians Kościołów Reformowanych. Według niej, europejscy chrześcijanie winni przemyśleć spuściznę kolonializmu, rasizmu i europocentryzmu, pozostawioną przez ich przodków. Kolonialne podboje i eksploatacja terenów Afryki, Ameryk i Dalekiego Wschodu, podobnie jak sposób postępowania z Żydami i Romami, stanowią bolesne zaproszenie chrześcijan Starego Kontynentu do przemyślenia ich stosunku do społeczeństw zamieszkujących inne kontynenty.

W swym wystąpieniu, zatytułowanym „Misja i duchowość sprzeciwu na bazie Ewangelii”, Sheerattan-Bisnauth stwierdziła, że współcześni chrześcijanie, by nadać sens światu, powinni łączyć się z ludźmi będącymi „na dnie historii”. Tymi, którzy walczą o żywność, pokój, godność i przetrwanie swych wspólnot przeciwko systemom zniszczenia i śmierci, a także ludźmi dążącymi do duchowej odnowy i wyzwolenia umysłu. Europa może zyskać nową energię dzięki latynoamerykańskiej duchowości wyzwolenia oraz afrykańskiej filozofii *ubuntu*. Dzięki temu możliwe będzie odczytywanie znaków czasu i budowanie Królestwa Bożego, w którym wszyscy będą mieć zabezpieczone prawo do wolności i godności, żyjąc w pokoju i harmonii we wspólnotach przepięknych współczuciem, miłością i sprawiedliwością.

Przedstawicielka Światowego Aliansu Kościołów Reformowanych zauważyła, że we współczesnym świecie coraz więcej ludzi odczuwa duchową pustkę i poszukuje sensu i odnowy swego życia. Duchowość jest, według Sheerattan-Bisnauth, wzmacniającą i życiodajną energią, pozwalającą ludziom osiągać pełnię człowieczeństwa. Uzdolnia ona do życia w pokoju pośród innych i w całym kosmosie oraz do sprzeciwu wobec sił wymierzonych w życie. Europejczycy powinni skuteczniej łączyć się z tymi, którzy cierpią z powodu biedy i przemocy, zarówno na ich kontynencie, jak i poza nim. Ułatwić to może krytyczny ogląd historii: handlu niewolnikami i europejskiej ekspansji kolonialnej oraz roli Zachodu we współczesnym świecie, wraz z jego dążeniem do władzy, bogactwa, a także zabezpieczania swego modelu życia.